

Гроші, фінанси і кредит

Леонов С.В. (Leonov S.V.)

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів
Української академії банківської справи*

Кривич Я.М. (Kryvych Ya.M.)

*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри банківської справи
Української академії банківської справи*

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ В СИСТЕМІ КРЕДИТНИХ
ІНСТРУМЕНТІВ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

INVESTMENT BANK LENDING IN THE SYSTEM OF CREDIT TOOLS OF
SOCIAL AND ECONOMIC GROWTH STIMULATION IN UKRAINE

Анотація: У статті досліджено вплив банківського інвестиційного кредитування на соціально-економічний розвиток України. Проаналізовано сучасний стан банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні. Визначено чинники, що впливають на банківське кредитування інвестиційної діяльності. Окреслено напрями активізації механізму банківського кредитування інвестиційної діяльності.

Ключові слова: банківське інвестиційне кредитування, інвестиційний кредит, інноваційний розвиток, банк.

Аннотация: В статье исследовано влияние банковского инвестиционного кредитования на социально-экономическое развитие Украины. Проанализировано современное состояние банковского кредитования инвестиционной деятельности в Украине. Определены факторы, которые влияют на банковское кредитование инвестиционной деятельности. Выделены направления активизации механизма банковского кредитования инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: банковское инвестиционное кредитование, инвестиционный кредит, инновационное развитие, банк.

Annotation: This paper explores the impact of bank investment lending on social and economic development of Ukraine. The current state of investment bank lending in Ukraine is analysed. Factors and directions of investment bank lending development are determined.

Keywords: . bank investment crediting, investment credit, innovative development, bank.

Постановка проблеми. Банківській системі в сучасних економічних умовах належить провідна роль в забезпеченні економічного розвитку країни. Існує досить щільний кореляційний зв'язок між рівнем розвитку фінансового, в тому числі і банківського, сектору, та темпами зростання економіки, що обумовлено низкою причин: поглибленням глобалізації в фінансовій сфері, процесами об'єднання та взаємопроникнення банківських, промислових та торговельних капіталів, значною потребою реальної економіки в фінансово-кредитних та інвестиційних ресурсах, розширенням точок вкладання банківських капіталів тощо [2, С.302–309]. Враховуючи відзначене на сьогодні особливої актуальності набувають питання активізації механізму банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні, як ключового інструменту стимулювання соціально-економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність активізації діяльності банківських установ в інвестиційному кредитуванні в умовах реформування економіки зумовила появу значної кількості праць як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, присвячених дослідженню ролі банківської системи та кредитування у фінансуванні інвестиційного процесу. Фундаментальні засади діяльності банків на інвестиційному ринку закладено у наукових працях Г. Александера (Gordon J. Alexander), Е. Деміргук-Кунт (A. Demirguc-Kunt), Дж Лінтнера (J. Lintner), П.С. Роуза (P. Rose), Дж. Ф. Сінкі (J.F. Sinkey), У. Шарпа (W. Sharpe) та ін. Значні наукові напрацювання з досліджуваної проблематики мають вітчизняні науковці, зокрема:

О. Барановський, О. Дзюблюк, Т. Васильєва, А. Вожжов, І. Гуцал, Б. Івасів, В. Корнєєв, А. Кузнєцова, Б. Луців, Т. Майорова, А. Пересада, Б. Пшик та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, незважаючи на численні наукові здобутки та накопичений практичний досвід щодо розвитку банківського інвестиційного кредитування, залишається ряд недостатньо досліджених питань, які потребують додаткового вивчення та аналізу. Зокрема, відсутній єдиний теоретико-методологічний підхід до визначення сутності банківського кредитування інвестиційної діяльності та механізму банківського кредитування інвестиційної діяльності; потребують подальшого вивчення питання формалізації впливу банківського інвестиційного кредитування на розвиток економіки та банківської системи; недостатньо розроблена та конкретизована законодавча база щодо інвестиційного кредитування, тощо. Вищенаведене підтверджує актуальність подальших досліджень у заданому напрямку.

Постановка завдання. Проблематика, яка досліджується в роботі, зумовлює постановку таких цілей: проаналізувати сучасний стан банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні та визначити основні проблеми, які перешкоджають реальному сектору залучити банківські кредити.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення ролі банківського інвестиційного кредитування у забезпеченні відтворювального процесу розглянемо поточний стан вітчизняної системи банківського інвестиційного кредитування.

Об'єктивну оцінку стану вітчизняної системи банківського інвестиційного кредитування неможливо провести без детального дослідження основних джерел формування капітальних ресурсів вітчизняних суб'єктів господарювання, зокрема в розрізі фінансування останніми відтворення основних фондів (табл. 1). Очевидно, що домінуючим джерелом капітальних ресурсів, розміщених в основні фонди компаній, були і залишаються кошти їх власників, як видно з табл.1 питома вага такого виду фінансування у

загальному обсязі незважаючи на те що протягом 2011 році дещо скоротилася порівняно з 2010 роком , втім у 2013 році її частка знову збільшилася майже до 64%.

Таблиця 1 – Динаміка обсягів інвестицій в основні фонди за джерелами фінансування в Україні у 2010-2013 рр. (складено на основі [9])

	2010	2011	2012	2013
млн.грн.				
Усього	189060,6	259932,3	293691,9	267728,0
у т.ч. за рахунок				
коштів державного бюджету	10952,2	18394,6	17141,2	6497,8
коштів місцевих бюджетів	6367,7	8801,3	9149,2	7219,2
власних коштів підприємств та організацій	114963,6	152279,1	175423,9	170675,6
кредитів банків та інших позик	23336,2	42324,4	50104,9	40878,3
коштів іноземних інвесторів	4067,7	7196,1	5040,6	4881,2
коштів населення на будівництво власних квартир	4654,2	4470,0	3651,0	6574,9
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	16176,0	15102,9	21975,1	21770,1
інших джерел фінансування	8543,0	11363,9	11206,0	9230,9
у % до загального обсягу				
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0
у т.ч. за рахунок				
коштів державного бюджету	5,8	7,1	5,8	2,4
коштів місцевих бюджетів	3,4	3,4	3,1	2,7
власних коштів підприємств та організацій	60,8	58,6	59,7	63,8
кредитів банків та інших позик	12,3	16,3	17,1	15,3
коштів іноземних інвесторів	2,1	2,8	1,7	1,8
коштів населення на будівництво власних квартир	2,5	1,7	1,3	2,5
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	8,6	5,8	7,5	8,1
інших джерел фінансування	4,5	4,3	3,8	3,4

Потенціал зростання обсягів банківського інвестиційного кредитування тісно пов'язаний з поточним станом реального сектору економіки і провідними тенденціями його розвитку протягом останнього періоду. Так, за даними НБУ,

погіршення економічної ситуації в країні в 2014 році обумовлене воєнними діями на Сході країни. Зокрема, від воєнних дій постраждало видобування вугілля, яке знизилося на 30,5%. Зниження промислового виробництва в 2014 році становить 10,7%. У будівництві обсяги виробництва знизилися на 21,7%. Оборот роздрібної торгівлі зменшився на 8,6%. Єдиною галуззю, виробництво якої збільшилося на 2,8%, є сільське господарство [Ошибка! Источник ссылки не найден.1].

Готовність компаній залучати інвестиційні банківські кредити тісно пов'язана з рівнем їх інноваційного розвитку, а також потенціалом розширення техніко-технологічного забезпечення діяльності. Зазначені аспекти можна оцінити за рахунок оцінки ступеня інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання, а також обсягів впроваджених інновацій на промислових об'єктах (табл. 2).

Таблиця 2 – Інноваційна активність та впровадження інновацій підприємствами України у 2000-2013 роках [10]

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна вартість витрат на інновації, млн. грн.	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, млн. грн.	Частка промислових компаній, що впроваджували різні інновації, %	Впроваджено протягом періоду нових технологічних процесів, кількість процесів	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в сукупній вартості промислової, %
2000	18,0	1760,1	1074,5	14,8	1403	-
2001	16,5	1979,4	1249,4	14,3	1421	6,8
2002	18,0	3018,3	1865,6	14,6	1142	7,0
2003	15,1	3059,8	1873,7	11,5	1482	5,6
2004	13,7	4534,6	2717,5	10,0	1727	5,8
2005	11,9	5751,6	3149,6	8,2	1808	6,5
2006	11,2	6160,0	3489,2	10,0	1145	6,7
2007	14,2	10850,9	7471,1	11,5	1419	6,7
2008	13,0	11994,2	7664,8	10,8	1647	5,9
2009	12,8	7949,9	4974,7	10,7	1893	4,8
2010	13,8	8045,5	5051,7	11,5	2043	3,8
2011	16,2	14333,9	10489,1	12,8	2510	3,8
2012	17,4	11480,6	8051,8	13,6	2188	3,3
2013	16,8	9562,6	5546,3	13,6	1576	3,3

Як видно з таблиці 3, частка інноваційно активних підприємств за аналізований період відчутно скоротилась: для компаній, що займались інноваціями, - з 18,0% у 2000 році до 16,8% у 2013 році; для компаній, що впроваджували інновації, - з 14,8% до 13,6% відповідно. Питома вага інноваційної продукції в сукупному обсязі реалізованих товарів також продемонструвала скорочення: з 6,8% у 2001 році до 3,3% у 2013 році. Незважаючи на це, обсяги придбання компаніями обладнання, машин та програмного забезпечення протягом 2010-2011 років мали тенденцію до зростання, втім протягом останніх двох років за цим показником спостерігається спад. Кількість нових технологічних процесів, які щорічно впроваджувалися вітчизняними підприємствами, починаючи з 2006 року стабільно збільшувалась, але знову ж таки в останні два роки почав спостерігатися спад.

Низький ступінь інноваційності економіки в цілому є відображенням екстенсивного характеру існуючих темпів макроекономічного зростання в Україні з домінуванням у структурі ВВП базових ресурсомістких галузей – металургії та хімічної промисловості. Останні переважають і в структурі експорту вітчизняних промислових компаній поряд «з якісними змінами в інноваційному рівні імпорту товарів обробної промисловості» [13]. Найбільш високотехнологічні імпортні товари з огляду на їх високу вартість замінюються більш дешевими аналогами походженням з КНР та інших країн – «масових» виробників.

Враховуючи здійснений вище аналіз можна зробити висновок, що провідна роль в забезпеченні економічного розвитку країни все ж таки належить банкам. Тому вважаємо за доцільне далі розглянути чинники, що впливають на банківське кредитування інвестиційної діяльності та їх можливі наслідки (табл.3).

Таблиця 3 – Чинники впливу на банківське кредитування інвестиційної діяльності та їх наслідки ([4, С. 119-127], [5, С. 40], [6, С. 168], [7, С. 3], [12, С. 168-169], [13, С. 80], [14, С. 102])

Чинники впливу	Наслідки впливу чинника
Екзогенні чинники:	
<i>фаза економічного циклу, в якій перебуває економіка країни</i>	зниження доходів підприємницьких структур, інвестиційна активність реального сектору економіки, що в свою чергу, призводить до скорочення прибутковості банківської інвестиційної діяльності, зниження ліквідності та надійності банку в цілому.
<i>рівень соціально - економічної та політичної стабільності в країні</i>	поширення негативних, «панічних» настроїв у суспільстві, провокує соціальну напруженість, невпевненість у стратегічній економічній політиці держави, відтоку іноземних інвесторів тощо.
<i>рівень корупції та бюрократії</i>	розширення тіньової економіки, яка становить реальну загрозу національній безпеці, стримує соціально-економічний розвиток держави, негативно впливає на всі сфери суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну та гуманітарну сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини з іншими країнами тощо
<i>структура та стабільність банківської системи</i>	стабільність банківської системи значною мірою залежить від рівня та якості управління ризиками. Разом з тим, зазначимо, що банківській діяльності притаманна ціла низка ризиків: кредитний, ліквідності, зміни процентної ставки, валютного курсу – недосконала практика управління якими може становити суттєву загрозу для надійності банківської системи
<i>рівень інфляції</i>	за умов високих темпів інфляції банки, що здійснюють кредитування інвестиційної діяльності, опиняються в нерівних умовах із банками, які обслуговують поточні потреби комерційних структур. Адже кредитна діяльність за рахунок залучення довгострокових, надто дорогих кредитних ресурсів завдає збитків банкам. Це, у свою чергу, спричиняє високий рівень процентних ставок за користування кредитами, що робить довгострокові інвестиційні кредити не вигідними для потенційних інвесторів
<i>законодавче та нормативно-правове забезпечення</i>	в Україні загалом діє близько ста законодавчих та нормативних актів, які регулюють інвестиційну діяльність. Разом з тим більшість з них характеризується мінливістю, нечітким змістом, розпорошеністю, суперечливістю та нестабільністю правових актів, що регулюють кредитну та інвестиційну діяльність. Фактично одні й ті ж правові документи містять статті, які припиняють чи скасовують дію попереднього документа в повному обсязі, у тому числі й щодо гарантій від зміни законодавства
<i>політика оподаткування доходів від кредитно - інвестиційних операцій</i>	велике податкове навантаження негативно впливає на ефективність роботи банків, оскільки змушує їх занижувати прибуток до оподаткування. А відсутність будь-яких податкових пільг дестимулює банківські установи до інвестиційної діяльності.

Ендогенні чинники:	
<i>капіталізація банків</i>	банки з низькою абсолютною капіталізацією є вразливішими у випадку фінансової кризи; низька відносна капіталізація робить їх вразливішими до поглинань з боку іноземних банків. Окрім цього, висока частка іноземного капіталу підвищує чутливість вітчизняної банківської системи до криз
<i>недостатній обсяг власного капіталу банку</i>	низький обсяг власного капіталу банківської системи може обмежити розширення обсягів банківського кредитування інвестиційної діяльності. Однак, як свідчить практика, для успішної роботи банки не можуть використовувати лише власний капітал. У різних країнах співвідношення між власним і залученим капіталом може відповідати таким співвідношенням: від 1:10 до 1:100. В Україні воно відповідає межі 1:20, а саме – нормативне значення показника залучених та позичених коштів не має перевищувати розмір власного капіталу більше, ніж у 12 разів. Зауважимо, що теперішній рівень капіталізації вітчизняних банків неспроможний задовольнити потреби довгострокового банківського кредитування інвестиційної діяльності
<i>нестабільна, ризикова ресурсна база банків</i>	мала частка депозитів у пасивах і висока у залишках на рахунках підприємств і організацій, невідповідність структури пасивів та активів, перевага у залучених коштах короткострокових зобов'язань, тобто загальний фонд акумульованих коштів недостатній для забезпечення не тільки інвестиційних, а й виробничих процесів у реальному секторі економіки

Виходячи з окресленого кола проблем наявних сьогодні в Україні щодо стимулювання банків до інвестиційної діяльності вважаємо за необхідне виокремити ряд ключових напрямків активізації механізму банківського кредитування інвестиційної діяльності (рис. 1). Зазначимо, що на сьогоднішній день, вони перебувають в площині загальноекономічних процесів у країні, що потребує активізації спільних зусиль усіх учасників кредитного процесу: держави, Національного банку України, банків та інших фінансово – кредитних установ [1, С. 59].

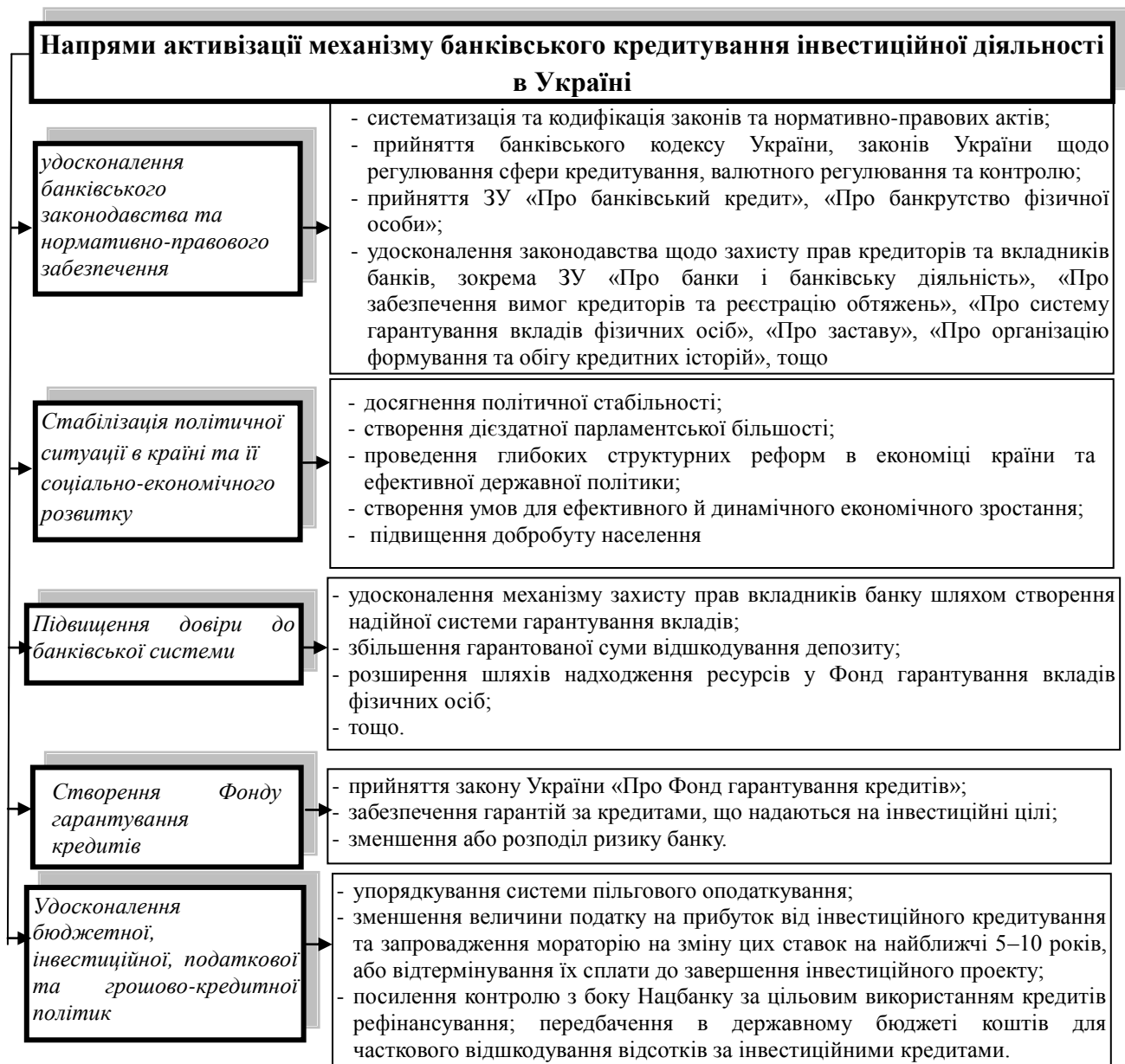

Рис. 1. Напрями активізації механізму банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні ([2, С.302–309], [3, С.58-63], [8, С. 159-243], [12, С. 168-169])

Висновки. Підсумовуючи викладене вище варто відмітити, що ґрунтуючись на дослідженні основних джерел формування капітальних ресурсів вітчизняних суб'єктів господарювання, зокрема у розрізі фінансування останніми відтворення основних фондів авторами обґрунтовано, що потенціал зростання обсягів банківського інвестиційного кредитування тісно пов'язаний з поточним

станом реального сектору економіки і провідними тенденціями його розвитку протягом останнього періоду.

У роботі також визначено чинники, що впливають на банківське кредитування інвестиційної діяльності. Наголошено, що вирішальна роль відводиться макрорівневим чинникам, що обумовлені впливом зовнішнього середовища на діяльність банків. Доведено, що для успішного розвитку механізму банківського кредитування інвестиційної діяльності необхідно, перш за все, прискорити формування правового поля розвитку банківської системи, що стане гарантією зростання її ролі як головного акумулятора інвестиційних ресурсів. Водночас наголошено, що основою комплексного механізму активізації банківського кредитування інвестиційної діяльності повинна бути активна державна кредитно-інвестиційна політика, яка спрямована на створення сприятливих нормативно-правових та економічних умов і виступає головним стимулом для кредитування інвестиційної діяльності.

Окреслено напрями активізації механізму банківського кредитування інвестиційної діяльності, зокрема: удосконалення та стабілізація банківського законодавства та нормативно – правового забезпечення, стабілізація політичної ситуації в країні та її соціально – економічного розвитку; підвищення довіри до банківської системи; удосконалення бюджетної, інвестиційної, податкової та грошово-кредитної політик; створення Фонду гарантування кредитів ; реструктуризація Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, тощо.

Бібліографічний список:

1. Банківська діяльність в Україні: проблеми, перспективи розвитку, напрями вдосконалення : [наукова доповідь / за заг. ред. канд. екон. наук, доц. Б. І. Пшика]. – К. : УБС НБУ, 2008. – 119 с.
2. Буряк, А.В. Банки України в системі соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку економіки/ Буряк А.В., Васильєва Т.А., Котенко О.О. // Соціальна-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону :

- монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О.В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – С. 302–309.
3. Васильєва, Т.А. Державні інвестиційно-інноваційні банки: проблеми та перспективи функціонування [Електронний ресурс] / Т.А. Васильєва, В.В. Оніщенко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – №3. – С.58-63 Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/8906>
 4. Верней О. Є. Оцінка чинників банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні та їхніх взаємозв'язків / О. Є. Верней, В. В. Бабенко // Фінансово – кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – 2010. – № 1 (8). Частина II. – С. 119–127.
 5. Вовчак О. Д. Інвестування : [навч. посіб.] / О. Д. Вовчак. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2007. – 544 с.
 6. Вовчак О. Д. Банківське кредитування як чинник фінансового забезпечення інвестиційного процесу в Україні / О. Д. Вовчак // Науковий вісник : збірник науково-технічних праць. – Львів : УкрДЛТУ. – 2003. – Вип. 13.4. – С. 165–170.
 7. Гордіца Т. М. Банківські депозити домашніх господарств: сучасні тенденції та механізми стабілізаційного впливу / Т. М. Гордіца // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2009. – № 2. – С. 324–334.
 8. Леонов, С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України [Електронний ресурс] : монографія / С. В. Леонов. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 375 с. Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/194>
 9. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування (2010-2013) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Наукова та інноваційна діяльність (2000-2013рр.) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua/>
12. Сисоєва Л.Ю. Інвестиційні ризики банку, методи їх оцінювання та мінімізації [Електронний ресурс] / Л.Ю. Сисоєва // Управління ризиками банків [Текст] : монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 168-179. Режим доступу: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BS/1146_monograf.pdf
13. Стеблій Г. Переваги та слабини залучення іноземного капіталу в контексті розвитку вітчизняного банківництва / Г. Стеблій, К. Калинець, О. Верней // Вісник Львівського Університету. Серія економічна. Вип. 37 (1). – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – С. 78–81. [232, С. 80].
14. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : [монографія] / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОШПО; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с. [250, С. 102].

Леонов, С.В. Інвестиційний банківський кредит в системі кредитних інструментів стимулювання соціально-економічного зростання в Україні [Текст] / С.В. Леонов, Я.М. Кривич // Глобальні та національні проблеми економіки.– 2014.– Вип. 2.- С. 17-23.